

TELEGRAFULU ROMANU.

Nr. 45. ANULU XVIII.

Sabiu, in 7/19 Iunie 1870.

Telegrafulu e de done ori pe septemana: joia si Dumineca. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la expeditura foiei pe afara la c. r. poste, cu banigata prin scrisori francate, adresate catre expeditura. Pretulu prenumeratiunei pentru Sabiu este pe anu 7. fl. v. a. iar pe o jumetate de anu 3. fl. 50. Pentru celelalte parti ale Transilvaniei si pen-

ru provinciile din Monarchia pe anu anu 8 fl. era pe o jumetate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. si tieri straine pe anu 12 pe 1/2 anu. 6 fl. v. a.

Inseratele se platescu pentru inteia ora cu 7. cr. sirulu, pentru a doua ora cu 5 1/2 cr. si pentru a treia repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Vien'a 1/13 Iunie.

Dupa cate s'au succesu dela epistol'a mea din urma abia voui astia acum loculu celu potrivit de a incopcia mai departe. Mi se pare ca amu statu in locu la siedinti'a prima a adunarei generali a invetiatoriloru germani. Continuu dara intr'unu norocu cu siedinti'a a dou'a. Ea a fostu si mai viua decatu cea dintai, ea s'a ocupatu de instructiunea religiunei in scol'a populara. Aru fi lungu raportulu asupr'a acestei siedintie, candu l'a-siu descrie mai detaiatu. In prim'a linia confessiunalitatea si apoi religiositatea in form'a predata de biserici a aflatu combatatori destui. Nu sciu deca amu atinsu, seu deca amu atinsu, nu sciu deca o amu facutu acest'a pre de ajunsu, impregiurarea, ca atatu catolicii latini catu si protestanti asi nimiti „ortodocsi“ au ore care cuventu sa fia indignati pre bisericile lor. Ele pre s'au pusu cu piciorulu in pragu spre a observa unu felu de tutela fatia cu credinciosii si mai multu cu invetiatorii lor si de aci e lesne de a se explica vecementi'a cu carea laicii, aflandu ocaziunea, sa-si verse foculu asupra-le (biseriiloru). Aci sa avemu in vedere cuventarea unui dintre capetele cele mai chiare ale adunarei, pre Dir. Dittes din Vien'a. Acest'a cu o elocuentia rara, cu logica seducatori'a a vorbitu mai bine de o ora, aretandu incompatibilitatea pedagogiei cu teologi'a, va se dica, aretandu ca principiile acestoru doue nu se potu intalni si impacati nici odata. Dara totu din vorbirea lui se vede ca nu e in contra religiunei in scol'a populara, ci voiesce, ca instructiunea acestei'a sa o aiba invetiatorii si nu preotii. Ba elu propuse in fine ca manualulu de religiune sa fia nisce excerpte din biblia si adeca testamentulu vechiu si testamentulu nou. Si ce e invetiatur'a crestinésca altuceva decatu acea ce se radima cu deosebire pre scriptura? Ca sa putemu pricepe si mai bine caus'a movens, ne insemnamu numai dicerea susu mentinutulu directoru, ca deca cartea acest'a excerptata nu s'aru putea realisa si nu s'aru putea da in manile invetiatoriloru cu instructiunea ei cu totu, atunci mai bine sa nu fia nici o instructiune de religiune in scol'a populara. Mai departe cere o emancipare totale a scolei de biserica. Necasulu, ce l'au produsu bisericile, ce s'au desfacutu in fapta si in forma seu numai in fapta, de poporu se manifestá pre buzele tuturoru oratoriloru si pre fetiele tuturoru aplaudatoriloru. Unu oratoru (Gözl din Vien'a) s'a incercatu a cere o cretia libera si pentru instructiunea religiunei in mantau'a cea larga a libertatiei. Si vorbindu mai positivu a disu, ca e de lipsa, sa cunosca omulu formele religiunei confessiuniloru diferite; dara vedendu directiunea spiriteloru, a facutu o concessiune cu totulu neacceptabile de nimenea; elu a propusu in fine: a se propune in scolele poporali doctrinele diferiteloru confessiuni in modu objectivu.

O bert alu nostru a cutediatu, de a disu numai: „ca ide'a, carea afirma, ca instructiunea religiunei nu se tiene de scola si trage originea numai din o desvoltare nesametosa“, si a datu de obstacule de nu mai putea vorbi. Abia dupa vre-o cate-va momente a potutu vorbi iera-si, in urm'a apelului presiedintelui la libertatea de vorbire. Nu sciu acum din convingere ca asi e bine, seu din convingere ca la noi totu nu se va realisa asi curendu elu se pronuncia contra inspectiunei preotiesci preste scole; sustiene instructiunea religiunei prin invetiatori, carea e o parte esentiale a scolei si areta ca religiunea s'a discreditatu fatia cu scol'a numai prin incarcarea materialulu de instructiune de religiune datu copiiloru pre cale mecanica si nemecanica. Diversiunea acest'a si cu deosebire indigitarea, ca in scolele popularie sa propunea prea multe dogme pana acum, precum si respingerea inspectoriloru bisericesci, au intorsu foia si semnele de desplacere

s'au prefacutu in aplaudari, — ei bine, sa le dicu si eu odata frenetice.

Resultatulu desbaterei a fostu ca s'a primitu resolutiunile urmatoarie:

I. Instructiunea religiunei in scol'a populara remane concediuta invetiatoriloru, atatu ce privesce organizatiunea ei, catu si esecutarea; tuturoru parintiloru li sta in libera voia sa ia parte copiii lor la orele de religiune seu sa nu ia parte; pana candu principiile aceste nu se voru putea esecuta, e bine ca instructiunea religiunei sa se eschida din scola.

II. La alegerea materialulu de instructiune precum si la traterea objectulu numai principiile pedagogice suntu normative.

A treia si cea din urma siedintia a adunarei generali a fostu interesanta intr'atata ca a vorbitu si femei (invetiatoresc). Era, dupa ce se decise ca adunarea sa si pastreze caracterulu seu liberu de pana acum, era dicu, la ordinea dilei „cultur'a femeiloru nemtiesci.“

Tem'a acest'a, desbatuta de unii si la noi, a a capetatu o resolutiune, de carea pote sa ne bucuramu si noi si carea resolutiune o recomandamu la cine se cuvine din tota inim'a.

Piindu ca putemu computa cu tota siguranti'a ca cetitorii, celu potienu o parte mare, nu me tienu de unu adoratoriu fanaticu alu secului disu si frumosu, iera spre mai buna precepte celo femeiescu, in cele ce privesce desbaterea siedintiei din urma me voui tienea mai multu de cele disse de doue oratoresc.

Disece unulu dintre oratorii barbati, ca crecerea femeiloru in clasele superioare ale societatiei si directiunea acestei creceri e defectuosa. Elu cu alte cuvinte dicea ca femeile in diu'a de astadi invetia jocuri, invatia desemnu, pictura etc. de felulu acest'a, dara de economi'a casnica nu au nici idea; scol'a dara adaugea betranulu Dr. Meier din Lübeck aru avea datori'a a-si indrepta ochii in partea acest'a. Ce privesce facultatea de a castiga sa se ia in consideratiune casurile candu d. e. o femeia remane nemaritata seu veduva. In fine cere din tote puterile sa se puna odata stabila infurintieloru celoru perniciose asupr'a caracterulu si a moralitatiei.

Domnisiór'a August'a Weyrowitz din Berlinu nu se multiamesce cu ce dice betranulu Meier. Dens'a scote din cuvintele lui totu starea cea supusa a muierei fatia cu barbatulu. Ambitiunea era sternita de declamatiunile celoru ce nu au alt'a de lucru decatu totu emancipeza femeile; inse totu domnisiór'a vorbindu cu ratiune ne spune ca missiunea femeiei nu e ca pre barbatu salu puna sa aplece copii mici si sa siedia in casa sa caute de prandiu si de celelalte ale casei, ci e ca sa ajute barbatulu la deslegarea problemei de cultura, carea o primescu ca o sarcina comuna candu se casatorescu. Femeia si implinesce missiunea acest'a inainte de tote grigindu trupesce de copii, dara grigindu si de elementele culturai spirituali a copiiloru. Deca inse sörtea dice unei femei ca sa traisca in singuratate atunci trebuie crescuta sa-si scie castiga pana cu lucru de acel'a care e conformu insusiriloru si puteriloru ei. Lucrulu, dice dens'a, carele da barbatulu libertatea pote duce si pre femeia la libertatea cea mai nobile. In intielesulu acest'a vorbesce si domnisiór'a Santy din Rudolfsheim, carea deca si accentua emancipatiunea, dice anume de emancipatiune ratiunale, dara nu ca sa se faca din femei barbati cum voru unii si ceea ce e o absurditate. Dens'a pledeza pentru introducerea femeiloru maritate ca invetatoresc in scole.

Cam in intielesulu, ca femeile inainte de tote

sa fia crescute a fi mame bune si economie harnice in casa s'a facutu si resolutiunile primite de adunare.

Presiedintele inchide prin unu discursu miscatoriu siedintiele acestei adunari, in privinti'a numelni pote cea mai mare si totu odata cercetata si de negermani. Pentru ca erau romani, slavi, magiari, fiesi si dani, svedi etc..

O amanare mi mai escusa iubite cetitoriu, si adeca espunerea din conferintiile partiali, dara cu ajutorulu celu atotu-puternicu si aceea va veni.

De asta-data mai afla numai, ca noi de si straini de natiunea germana ne amu bucuratu aci in locu de tote prerogativele invetiatoriloru si ne puteamu bucura mai de multu, deca ne informamu mai bine despre tote amenuntele adunarei. Teatre, musee, espusetiuni s. a. lucruri demne de vedutu din Vien'a au statu la dispuseliunea tuturoru invetiatoriloru adunati aici, seu de totu gratis seu cu pretiuri scadiute. Intre aceste se numeru si escursiunea facuta a patr'a di la Müzzuschlag in Stiri'a preste Semmering, unde drumulu de feru trece prin mai multe tuneluri pre sub munti, dintre care unu tunelu e de 750° de lungu, la o inaltime de 2788' preste luciulu marei, unde suntu viaducte, cari lega munte de munte, dintre care un'a e de o lungimende 150° si de ambe laturile prapastia.

Astadi, dara si eri, s'au dusu parte mare din invetiatori pre acasa; compatrioti sasi amu mai vedutu pre la institutule pedagogice si pre la scolele primarie de aici si astadi inca.

Diet'a Ungariei.

In siedinti'a din 11 Iunie a casei reprezentantiloru se autentica mai intaiu protocolulu; dupa aceea se trece la ordinea dilei, la care sta desbaterea speciala despre proiectulu de lege, relativu la drumulu de feru Esseg-Sissek.

Dupa o scurta desbatere se primesce de majoritatea casei proiectulu de lege neschimbatu.

Presiedintele ministriloru Andrasy presinta proiectele de lege, sanctionate de M. Sea, despre creditulu suplementariu pentru caletori'a din orientu a M. Sele, despre sporirea baniloru de cortelu a deputatiloru si despre regularea fluvioloru Timisiu si Beg'a.

Urméza la desbatere proiectulu de lege despre drumulu de feru Bataszék-Dombóvár. Referentulu comitetulu centralu recomanda primirea proiectulu de lege.

Dupa o discussiune scurta se primesce acestu proiectu de lege atatu in desbaterea generala catu si in cea speciala.

Proiectulu de lege despre lini'a St. Petru-Fiume se cetesce si primesce.

Creditulu suplementariu, devenitu necesariu prin inmultirea amplotatiloru la curtile r. apelativa se votéza fara desbatere.

Incheierea siedintiei la 2 ore.

In siedinti'a din 13 Iunie a casei magnatiloru se anuncia unele petitiuni pentru concedie si apoi preda notariulu casei reprezentantiloru, P. Mihályi, care intra intr'aceea in sala, proiectele de lege primite in a treia cetire: despre construirea drumulu de feru Esseg-Sissek, Bataszék-Dombóvár-Zákány, St. Petru-Fiume si despre creditulu suplementariu alu ministrulu de justitia.

Actele predate catu si estrasele relative din protocolulu casei deputatiloru se cetescu si trimitu comisiunei de 3 spre referare.

Siedinti'a se incheie la 3/4 1 ora.

In siedinti'a din 13 Iunie a casei reprezentantiloru se cetesce si autentica protocolulu siedin-

iei *premerso*. Presedintele anuncie mai multe petitiuni, care se transpunu comisiunii de petitiuni. Acolo se transpunu si petitiunile presintate de reprezentantii: K. Hertelendy, St. Szalay, P. Molnar, I. Halassy, Ios. Madarasz, D. Iranyi, si Lud. Dobsa.

F. Simonyi: De unadi am interpelatu regimulu despre politic'a sea in afacerea organizatiunii municipieloru. Este adeveratu, ca regimulu nu e deobligatu a responde la interpelatiuni pana la unu tempu anumitu; e inse datorint'a fia-cărui regimu parlamentar, asi chiarifică politic'a sea fatia cu unele proiectu de lege, care tocmai se debate de sectiuni, la intrebarea unui reprezentante, cu deosebire deca acést'a este opta, de a inlesni pertractarea proiectului respectiv de lege. De cându mi-am presintatu interpelatiunea, au decursu dejă 10 zile. Intr'aceea pótea regimulu celu pucinu spune, deca nu da acomu unu respunsu meritoricu ca si cându are de cugetu a responde? Interpelatiunea a constatu din 2 intrebări; prim'a a fostu ca aprobatu-a ministeriulu intregu proiectulu de lege despre organizarea municipieloru sea e numai ministrulu de interne responsabilu pentru elu. Fiecare cetianu are dreptulu a sci, cine e creatorulu moralu a unui proiectu de lege, ce sguiduie has'a intréga a legiloru din 1848! (La drept'a, oho!)

Nainte de 1848 avea Ungari'a o constitutiune aristocrata; legislativ'a din 1848 o straforma in democrata; regimulu presinte i place a se asemená cu regimulu din 1848; constitutiunea din 1848 e basata pre reprezentatiunea poporului, proiectulu acest'a de lege contradice inse acestui principiu, regimulu voiesce a aristocratisá iérasu constitutiunea. La atari schimbări debuie se scia tier'a, ca toti ministrii se invoiescu cu modificarea constitutiunii seu deca nu, cine e ministrulu respectiv? Vorbitoriulu presinta de nou o interpelatiune: Voiesce regimulu a responde la interpelatiunea mea de deunadi, in afacerea politiceii sele, privitorie la organizatiunea municipieloru si cându voiesce ami responde? Interpelatiunea se tramite ministeriului.

Referentulu Széll pune pre mésa casei raportulu celu, dupa cum dice elu, forte voluminosu. alu comitetului pentru drumuri de feru si financiaru, despre proiectulu de lege relativu la linc'a Neutra-Neuhäusel-Trentschin. Raportulu nu se cetesce ci se decide, a se tipari si tramite sectiuniloru. La ordinea dilei sta a trei'a cetire a proiectelor acceptate in siedintia de Sambata. Proiectele de lege despre construirea drumuriloru de feru Esseg-Sissek, St. Petru-Fiume, Zákány-Dombovar-Bátaszék si despre creditulu suplementariu alu ministrului de justitia se cetesce a trei'a óra, se primescu definitivu si tramite casei magnatiloru.

Urméza proiectulu de conclusu alu sectiunii a 2 a in afacerea proiectelor de lege despre drumurile de feru. Proiectulu de conclusu suna: Cas'a sa bine voiesca a decide, ca comitetulu pentru drumurile de feru sa céra dela barbati de specialitate parerea loru in cestuni mai insemnaté de drumuri de feru, mai nainte de a decide ceva meritorice si apoi sa presinte casei raportulu seu dinpreuna cu parerea aceluor barbati de specialitate.

Referentulu sectiunii a 2 a P. Térey, cetesce spre motivarea acestui proiectu de conclusu protocolulu siedintiei respective.

In afacerea acést'a se intinde o desbatere lunga si viva, la care iau parte: D. Iranyi, ministrulu de comunicatiune Gorove, Pr. Pulszky, I. Somossy, E. Ivánca, br. co. Kemény. E. Simonyi L. Korizmics, si $\frac{1}{6}$ Halasz.

Se procede la votare. Contra proiectului de conclusu a sectiunii a 2 a votéza cas'a intrega, afara de Térey, Csánady si Prileszky. Presedintiele suspende siedintia pre câteva minute.

Dupa redeschiderea siedintiei se autentica acea parte a protocolului deastadi, care se referesce la primirea proiectelor de lege, cetite astadi a trei'a óra, si sa tramite casei magnatiloru.

Incheierea siedintiei la $\frac{1}{4}$ 12 óre. Mane nu se va tienea siedintia.

Dupa inchierea siedintiei publice de astadi convenira cele siese sectiuni, care au de a delibera asupr'a proiectulu pentru regularea municipieloru, si si continuara desbaterile; In sectiunea a 5 in care reust Antonu Csengery de a face unile modificări esentiale a proiectului ministerialu, fiindu spriginutu de mai multi deputati de partid'a lui Deák, se desbatu pana la sectiunea a 3 despre congregatiunile generale.

In sectiunea a 8 se desbatu asupr'a § 20, care statoresce ca comitetele sa se compuna jumatate din cei cari au censulu mai mare si jumatate prin alegeri. Col. Tisza propune stergerea acestui §. si inlocuirea lui prin altulu mai liberalu; desbateru nu se limesce.

In sectiunea a 9 se debate asupr'a propunerii lui Hoffmann pentru de a se face pentru organizarea municipieloru cetatienesci o lege deosebita de cea a comitatelor. Desbaterile in acésta privintia a fostu forte vii si a duratu asiá tota siedintia. Szontagh vorbeste pentru acésta propunere; asemenea si Elekes motivandu, ca de óre ce sectiunea n'a primitu propunerea sea de a nu face exceptiune cu sasi, asiá der' sa se face si pentru cetatile din Ungari'a lege deosebita municipale de a comitatelor; totu pentru acésta vorbesce Vidliczkay.

Dupa ce vorbescu mai multi contr'a si alti pentru proiectulu lui Hoffmann ia cuventulu deputatulu Ranicher si vrea se demustre necesitatea unei legi extr'a pentru municipiile cetatienesci, aratandu ca acést'a o cere heterogenitatea elemente'oru din comitate si a locuitoriloru din cetati. Gradulu de cultura si ocupaciunea etc. Cu tote acestea la votare cade propunerea lui Hoffmann.

Din comitatulu Zarandu.

Bai'a de Crisiu 10 Iuniu 1870

Abiá amu prinsu cându-va pen'a, in viéti'a mea, sub o impressiune mai placuta, decâtu acum'a, cându prin aceste vinu a relatá onorabilulu publicu, despre serbatórea, ce a avutu locu in Bradu, in comitatulu Zarandu la 2 Iuniu st. n. a. c. in diu'a SS. Constantinu si Elen'a, carea in acestu anu a coincisu cu diu'a inaltárei Domnului.

Este cunoscutu dejă din colónele jurnaleloru române, cum ca intelegint'a comitatului Zarandu si cu deosebire dniú Ioanu Piposiu fostulu comite supremu alu cottului, Dr. Iosifu Hodosiu primulu si Amosu Francu alu doile v. comite, incependu dela 1861 incóce, s'au straduitu cu o diligintia neobosita, luptându-se cu tote pedecele, ce li s'au pusu, pentru infiintarea unui gimnasiu románu in acestu comitatu, unde pana acum abiá au existatu vre-o câte-va scóle comunale; acesti barbati—dieu—spriginuti de preotime si de tota intelegint'a, au impretenitu si indolcitu pre intregu poporulu din comitatu cu ide'a scólei si a invetiamentului astufeliu, incátu elu din tote comunele—afare de trei—si-a oferitu imprumutulu nationalu din 1854 in favórea fondului gimnasiului din Bradu, carele mai inmultindu-se si prin oferte private, in tómn'a anului trecut'u s'a si deschisu, cu 11 clase gimnasiiali si asiá graduatim, se va deschide in fia-care anu câte o clasa, pana va fi completu.

Acestu juue gimnasiu, prin statutele sele si-a adoptatu de patroni, pre SS. Constantinu si Elen'a, in onórea caror'a in totu anulu are a serba diu'a loru, carea totu odata se numesce „serbatórea nationala a gimnasiului.“

Deci in anulu acést'a, — primulu anu alu viéti'e sele — gimnasiulu nostru si-a tienutu prim'a sea serbatórea, sarbatórea de inaugurare.

Inca cu o septemána inainte de acésta di mare pentru comitatulu Zarandu, se observá o bucuria pre fati'a fie-cărui'a, cá si cându abiá aru apuca sa sosescu diu'a, carea — cum dice scriptur'a — a facut'o Domnulu, sa ne bucurámu si veselimu intr'ins'a; — zelosulu nostru deputatu dietalu Dr. Ios. Hodosiu a venitu din Pest'a singuru numai pentru a participá la inaugurarea, in mare parte, a fetului seu, carele prin unu escelentu discursu (ce se va publicá mai tárdiu) a datu acestei festivitáti, o adeverata colóre de serbatórea nationala.

In presér'a dilei, edificiuulu gimnasiului erá iluminatu, band'a musicala din Abrudu estodu inaintea gimnasiului, unde asceptá o multime de poporu si intelegintia, atátu din locu, cátu si din satele vecine, a esecutatu totu piese nationale romanesce, iéra corulu studintiloru s'a destinsu prin frumoésele selo cántece.

Unu teneru elevu a salutatu, in numele colegiloru sei, pre intreprinditorii si fondatorii gimnasiului prin unu discursu bine nimeritu, la care apoi protopopulu din Bradu, ca directorele si totu odata presedintele reprezentantiei gimnasiului, parintele Moise Lazaru, teneru de etate, dara betránu in fapte, pentru promovarea acestui institutu nationalu,

responde teneriloru, prin cuvinte cálduroése si parintesci, indemnându-i sa fia diliginti, ca astfeliu, sa faca onóre institutului, si bucuria parintiloru loru, precum sa se nisuiésca a fi membri activi ai romanismului.

Diminéti'a (2 Iuniu)—in reversatulu dilei — conformu programulu statoritu de comitetulu arangiatoriu alu reprezentantiei — 11 sunete de trescuri au anunciatu, ca zarandani au sa imbrace astadi vestminte de serbatórea, av'ndu a tienea, pentru prim'a óra, serbatórea templului museloru in Zarandu. — La 9 óre elevii gimnasiiali, dimpreuna cu corpulu profesoralu, reprezentantia gimnasiului si mai tota intelegintia din comitatu, precum o multime de poporu, au plecatu dela gimnasiu, in cea mai esemplara ordine, la st. biserica, spre a inaltá rugaciunile loru cátra atotopotintele, ca binecuvéntându pre fondatorii si factorii principali, sa protéga acestu institutu, spre inaintarea in cultura a fiiloru natiunii románe.

Termnându-se cultulu divinu prin 8 preoti imbracati in ornamentele loru bisericesci, eu toti au reintorsu, in aceea-si ordine esemplare, la gimnasiu pentru sántirea lui, ce intemplându-se, seu dusu iéra-si eu totii la biserica, unde parintele protopopu Moise Lazaru, cá presedintele reprezentantiei gimnasiului, prin unu discursu ocasionalu, dupa ce face o scurta dare de séma despre fondulu gimn. dechiara adunarea inaugurala de deschisa si totu odata publica, apoi

esi la tribuna zelosulu románu Dr. Ios. Hodosiu v. presied. reprezentantiei cu anim'a plina de entusiasmu, cu fruntea deschisa si cu surisu de bucuria pre buze, voidu óre cum prin acést'a a dá sa pricepem, ca ostenelele barbatiloru statornici si constanti in propuneru loru, de-si mai tárdiu, dara si ajungu scopulu loru, si tienú discursulu mai susu memoratu, „despre scóle la románi in genere si in specialu la románi din Zarandu.“ — Acestu discursu lucratu cu multa eruditiune, a fostu ascultatu cu cea mai adunca atentiune, de multe ori intreruptu de vivate, carele inse, prin o multime de pasagie triste ale sele, a implutu animele asistintiloru de dorere; cu deosebire pasagiele, unde se dice, ca romániloru din Ardealu nu li erá eratu se amble la scóla, ba si prunci preotiloru románi inca erau scósi din scóla si siliti a grigi de bibolii dloru feudali.

Dupa terminarea acestui discursu (de mai 2 óre) plinu de spiritu si patriotismu, tota intelegint'a presinta — intre cari si stimatii dniú din Abrudu Ioanu Galu protop. gr-or. si Bosiota Motiu Dimbulu asesoru — pre la 3 óre d. a. se introni la unu splendidu prándiu arangiatu in cea mai mare elegancia, de unde, se intielege, n'au lipsitu nici toastele ocasionali.

Finindu-se prándiulu, cam prela órele $5\frac{1}{2}$, corpulu profesoralu a arangiatu numai decâtu o petrecere de jocu in sala cea mare a gimnasiului, care se intielege a participatu cea mai mare parte a secului frumosu din comitatu, care inse n'a lipsitu nici dela festivitátea inaugurárei in biserica, — Petrecerea a duratu pana in diu'a, cându apoi fia-care departându-se, a dusu cu sine o dulce si placuta suveniru.

Abiá sosiramu prela ale nóstre, cându iéc'a dlu prot'a Lazaru primesce o epistola dela parintele Metropolitu bar. Andreiu de Siagun'a, in care face, pre séma gimnasiului, unu ofertu de 2000 fl. v. a. — Toti cei cari au auditu de acestu donu marretin si esprimu si astadi parerea de reu, ca n'au aflatu mai tempuriu despre acést'a, ca bucuria sa fia si mai completa.

Simionas = Ioanulu lui Tana si e.

Protocolulu siedintiei a XIII-a.

tienute din partea directiunii asociatiunii nationale pentru cultur'a poporului románu, in Aradu, 26 Maiu nou, 1870.

De fatia au fostu:

Presedintele: Ioane Popoviciu Desseanu, directoriu secundariu.

Membrii: Emanuilu Missiciu, Demetriu Bonciu, Emanuilu Missiciu, Ioanu Rosiu, Iosifu Popoviciu; Teodoru Serbu si Georgiu Dogariu.

Notariu: Petru Petroviciu

Nr. 90. Protocolulu siedintiei precedinte s'a cetitu, si

Decisu: Se autentica.

Nr. 91. Se presenta rogerea stipendiatulu

asociației, Michail Sturz'a teologu, și student privatu de a VIII. clasa, — pentru asemnarea intrăgului stipendiu anual, avendu neincungiurabila lipsa de a caletori la Beiusiu pentru depunerea esamenului de maturitate.

Decisu: Se asemna stipendiulu incuviintiatu in sum'a intréga — la perceptoratu pre lángra cuita. —

Nr. 92. Notariulu directiunii reportéza, cu provocare la decisulu directiunali de sub Nr. 89. ca au procuratu tipariturile dispuse pentru balu, și sortitura.

Decisu: Se ia la cunoscintia și se predau perceptoratalui 2000 sortiuri, și 150 bilete de familia a 3 fl. 50 și 350 de persóne a 1 fl. 20 cr. pentru distribuire, — avendu a face computu la tempulu seu. —

Nr. 93. Economulu asociatiunii Teodoru Serbu face cunoscutu: ca conformu decisului, de sub nr. 86. au dispusu a se curati și varui localitatile asociatiunii, — dreptu aceea cere a se asemná speșele facute. —

Decisu: Se ia la cunoscintia și se asemna speșele recerute la preceptoratu in sum'a de 10 fl. 20 cr.

Nr. 94. Comisiunea esaminatoria de ratiociniulu directoriului secundariu, presenta elaboratulu seu, — aretându prin unu bilantiu detaintu rezultatulu perceptiunilor și erogatiunilor acestei sortiture și a balului, — dupa care fondulu asociatiunii a sporitu cu unu capitafu in bani gat'a dupa detragerea tuturor speselor in sum'a de 3002 fl. 75. cr. v. a.

Decisu: Desbatendu-se cestiunea acést'a sub presiedinti'a interimala a comembrului Dr. Atanasiu Siandoru, se ia la cunoscintia reportulu comisiunii, pre has'a acestuia se dispune a se face reportu specialu și a se asterne adunárei generali. —

Nr. 95. Comisiunea emisa pentru elaborarea unui proiectu de propunere pentru modalitatea lătrei industriei și a comerțului intre poporulu românú presintându acestu proiectu.

Decisu: Se ia la cunoscintia și se va substerne adunárei generali.

Nr. 96. Se prasenta epistol'a dlui parochu și asesoru consistorialu Trifu Siefertianu din Chiseteu, prin care face cunoscutu ca choristii angajati la productiunea concertului, impreunatu cu reprezentatiunea pieselor teatrale pre adunarea generala, — voru sosi domineca in 5 l. c. deci recerca directiunea ca sa-i tramita o anticipatiune pentru prevederea speselor de caletoria in sum'a de 60 fl., — de la Chiseteu la Aradu și indereptu.

Decisu: Anticipatiunea receruta in sum'a de 60 fl. v. a. se asemna la perceptoratu, — pre has'a decisului de sub Nr. 88 și se insercineza notariulu directiunii a tramite numai decátu dlui Siefertianu inca cu post'a de adi. — Pentru providiunea și adăpostirea celor 18 choristi, — comembrulu directiunii Georgiu Dogariu este poltitu a face dispunetiunile de lipsa. —

Nr. 97. Presiedintele directoriului secundariu — insciintieza: ca castigându-si informatiuni positive, cumca sororile asociatiunii a Transilvaniei și Bucovinei de unulu și acel'a-si scopu cá si asociatiunea noastră, — suntu provedute cu ajutorie banali de cátra confratii nostri din Romani'a — prin urmare, de óre ce asociatiunea noastră este cu multu mai marginita și scăpetata in midilócele sale materiali, si are necesitate neincungiurabila de unu asemenea spriginu fratiescu a conationaliloru de preste Carpati, propune: cá sa se faca pasi și din partea directiunii pentru de a fi considerata și asociatiunea noastră cá atare, — cu unu ajutoriu banale. —

Decisu: Fiindu-ca dupa esperiinti'a facuta prin propunetiunulu directoriului secundariu, — se póte deduce, cumca esistinti'a asociatiunii noastre, ce are totu acele-si scopuri filantropice și divis'a culturai poporului românú cá si sororele asociatiunii mai susu numite, — la confratii din Romani'a nu este cunoscuta — dreptu aceea propunerea presiedintelui se primesce și se dispune: cá presiedintele directoriului secundariu se indegete pasii necesari la locul competente in privinti'a acést'a. —

Nr. 98. Presiedintele directoriului secundariu propune de membrii noi ai asociatiunii pre domni.

1. Georgiu Marchisiu preotu gr. cat. din Homorodu in cottulu Satu-marelui și pre

2. Visariunu Romanu inspectoru la banc'a de asecuratiune recipróca „Transilvani'a.“ — am-

bii cu ofertu anualu de 2 fl. pre anii 1870/71 1871/72 și 1872/73 cari au si solvitu competinti'a pre toti acesti trei ani, in sum'a de 12 fl. v. a. și tacs'a pentru diplome cu 1 fl. v. a. —

Decisu: Dupa votisare usuata ambi numiti domni se dechiara de membri alesi ai asociatiunii pre anii aretati, și se dispune inmatricularea loru intre membrii asociatiunii și estradarea diplome-lorú; iera banii ofertului cu 12 fl. și tacs'a pentru diplome cu 1 fl. v. a. se predau la perceptoratu.

Nr. 99. In legatura cu Nr. precedinte — la propunerea presiedintelui directoriului secundariu.

Decisu: Se denumescu totu de odata de colectanti ai asociatiunii, și anume: dlu preotu gr. cat. Georgiu Marchisiu pentru partile din Satu-mare și dlu Visariunu Romanu pento partile Transilvaniei insarcinându-se notariulu directiunii a estrada tipariturile necesare pentru acuirarea membrilor asociatiunii: despre ce suntu de a se insciintia ambii prin estrasu protocolariu.

Nr. 100. Presiedintele directoriului secundariu face propunere a se tipari mai multe esemplare de programe pentru agendele adunárei generali, și avendu a se compune reportulu generalu despre activitatea directiunii sa se provóce toti oficialii respectivi cá sa-si termine repórtele parteculari și sa le presinte directiunii in siedinti'a de domina. —

Decisu: Se primesce propunerea presiedintelui și se dispune tiparirea programelor in 300 de esemplare, — din care sa se tramita la tóte foile cáte unu esemplariu spre publicare.

Cu componerea reportului generalu alu directiunii se insarcineza notariulu directiunii Petrovieiu, avendu alu presentá in siedinti'a n multidirectiunala. —

Toti oficialii directiunii, și anume perceptorulu, fiscalulu, bibliotecariulu, economulu și notariulu au de a-si face reporturile parteculari, și ale presentá in siedinti'a prossima directiunala. —

Nr. 101. Ne mai fiindu altu obiectu de pertractatu.

Decisu: Se defige terminulu siedintiei viitorie pre sambeta in 4. a. c. la 6 óre s'era, cându se va autenticá și protocolulu acestei siedintie. —

S'a cetitu și autenticatu in siedinti'e straordinaria de astadi.

Aradu, 4 Maiu 1870.

Directiunea asociatiunii nationale pentru cultur'a poporului romanu.

Ioane Popoviciu Desseanu
directoriulu secundariu.

Petru Petrovieiu
notariu.

Reproducemu dupa „fóia oficiala bisericesca din Iasi, adres'a ce au naintat'o in 28 Apriliu 1870 Presantituln mitropolitulu alu Moldoviei Calinicu, ministrului de culte și instructiune relativa la scóla aflatóre sub directiunea a dóue calugatie misionarie catolice din Iasi, și cartea pastorale urmata in acést'a privintia.

In fati'a notelorú noastre cu Nr. 2347, Nr. 89 și Nr. 1776, tustrele relative la sistematic'a opunere din partea calugaritiloru misionare de la pensionulu din Iasi intru predarea catechismului ortodoxu copileloru noastre románce de ritulu ortodoxu, ce se educa in elo; in fati'a norocitei descoperiri ce s'a facutu prin dem'n'a dóuna și prea onorabil'a Romalo, ca acelu institutu nu-si are scopulu esentialu altulu, decátu acel'a de a converti copilele noastre románce ortodoxe la ritulu aposéna, și mai cu deosebire a se devotá unei vietii contrare societatiiei și fórté apropiata deprinderiloru claustrului de care depindu acele monachii misionare, nu mai remáne pentru mine nici o umbra de indoiala in just'a noastră staruintia, și nici cuventulu acelorú misionare ca in tiér'a noastră, nu aru fi tolerantia de culte.

Istori'a tierei noastre marturisese toleranti'a bisericeii románce in materie religioșe, cum și caracterulu francu și lealu alu natiunii románce asup'ra acestui punctu.

Fia inse constatatu inca odata, d-le ministru, ca proselitismulu nu in Romani'a dara in tóte statele civilizate au fostu combatutu și uritu, și toleranti'a lui in tiér'a noastră nu aru putea fi decátu unu despretiu ce ne-amu aruncá insi-ne, asup'ra noastră, și asup'ra institutiuniloru noastre nationale și bisericesci.

Cá archipastoriu noi in consiintia de respunderea ce avemu inaintea lui Dumnedieu și inaintea

ómeniloru, facându-ne datori'a prin a ne adresá inca odata cátra parinti ce inca mai au copile in acelu pensionu, nu putem a nu ne implini datori'a și in acést'a ocașiune, adresându reclamarea noastră onoratului guvernulu, prin organulu d v.; rucânduve a face pentru demnitatea noastră nationala da acele monachii se priméscă in scóla lorú predarea catechismului ortodoxu copileloru románce de ritulu ortodoxu; cu alte cuvinte sa se conforme dloru legiloru tierei noastre, s'au la casu de opunere conformu legeri de instructiune sa li se interdica dreptulu de a avea scóla aici.

Credemu, d-le ministru, ca acum fiindu probatu in modulu celu mai vediatu tendinti'a pernicioșă ce nutrescu aceste monachii misionare in prejudiciulu religiunii noastre și in daun'a morala a copileloru noastre románce, nu voru mai putea adá in nici o parte spriginu perversiloru lorú pretentiunú.

De cele ce veti regulá ve rugamu a ne comunicá și pre noi cu sciinti'a.

Primiti d-le ministru Archipastorésc'a noastră binecuventare.

Calinicu metropolitulu Moldoviei.
Directoriulu Metropoliei, S. Măndrea.

Calinicu, din grati'a lui Dumnedieu Archiepiscopu și Metropolitulu Moldoviei și Sucevei, și Esarculu Platuriloru.

Iubitiloru nostri fii duhovnicesti haru și pace fie voue dela Ddiu, iér' dela noi archipastorésc'a binecuventare.

In nici unu tempu, de cându stamu pre scaunulu archipastorescu, nu ne-amu aflatu in o mai trista positiune de cáta in acestu momentu.

In totudeon'a, cându simtiémú necesitatea a convorbi directu cu fii nostri duhovnicesti, eram de mai nainte satisfacuti in sufletulu nostru, avendu inainte-ne probe vii de simtiementulu lorú religiosu moralu și nationalu.

Si de cáte ori amu adresatu lorú cuventulu elu a fostu ascultatú, asiá, ca nu remánca nimicu de doritu in respectulu acelorú crestini care ne faceau obiectulu convorbiriloru noastre.

Astadi insa, cu durere suntemu siliti a desfasura inaintea vóstra iubitiloru, nostri fii sufletesci unu odiosu actu seversitu in mijloculu societatiiei, noastre crestine, in acestu tempu de lumina și civilizatiune, din partea unoru individe ce nu se sfiescu aici in mijloculu nostru, in tiér'a noastră, a ne considerá și tratá mai cá si de pagáni.

Durerea ce simtimu este cu atátu mai penibila pentru noi, cu cátu unii din fii nostri dohovnicesti, — fii ai Sf. noastre bisericeii ortodoxe, se facu complici prin indiferentismulu lorú religiosu, moralu și nationalu, la comiterea unoru acte, care suntu dejá despretiuite in tóte statele luminate și urite de tóta lumea.

„Daca nu a-siu fi venitu și nu a-siu fi graitu lorú pecatu nu aru avea, iera acum respunsu nu au pentru pecatulu lorú.“

Vomu intrá dara in desfasurarea factului, care impinsi de datori'a noastră de archipastoriu, trebulo a vi-lu face cunoscutu, și a ne implini pentru cea de pre urma data datori'a cátra acei fii ai bisericeii noastre, pre carii, de și complici comiterii unoru atari acte, totu-si acum'a credemu ca vediatu nepriceputulu de ei resultatú, nu voru hezitá unu momentu, și voru recunóșce erórea, grabindu-se la repararea ei.

Din cartea nostra pastorală, ce v'amú adresatu, iubitiloru nostri fii duhovnicesti, la 12 Septembrie anulu mántóirei 1867, cunóșceti ca aci in mijloculu nostru s'a formatu o scóla de copile sub preteestulu umanitariu alu educatiunii, sub directiunea a dóue misionare calugaratie de ritulu aposénu; v'amú aretatu atunci indaratnic'a opunere ce aceste misionare faceau intru a nu primi, ca copileloru noastre románce de ritulu ortodoxu, sa li se predea catechismulu nostru ortodoxu și nu acelu apusanu; ca in fine, guvernulu in urm'a staruintiloru noastre s'a decisu a invitá pre directórea acelei scóli la implinirea justei noastre cerinti, adresându anca invitare și episcopului misiunii catolice din Iasi ca prin inalt'a sea positiune fatia de acele misionare sa faca a fi primita predarea catechismului nostru copileloru noastre de ritulu ortodoxu.

V'amú aretatu atunci ca, dupa tóte starointiele, nu au fostu putintia a se reusi, si in fati'a pericóului ce vedemu și avemu convictiune ca amenintia a se destruge moralitatea relationelorú celorú mai sacre, legate prin amóre și respectu intre fii cátra parinti, ne-amu facutu datori'a, spanendu-ve starea

